

**ZAMONAVIY BIOLOGIK TA'LIMNI RIVOJLANTIRISHDA
FAN, TA'LIM VA ISHLAB CHIQRISHNING
INTEGRATSIYASI**

**ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ, ОБРАЗОВАНИЯ И ПРОИЗВОДСТВА
В РАЗВИТИИ СОВРЕМЕННОГО БИОЛОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI**

**ABDULLA QODIRIY NOMIDAGI
JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

HAMKOR TASHKILOTLAR

**Jizzax viloyati Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish
boshqarmasi, Zomin milliy tabiat bog‘i, Jizzax davlat o‘rmon
xo‘jaligi, O‘zbekiston Ekologik partiyasi Jizzax viloyati Kengashi**

**ZAMONAVIY BIOLOGIK TA’LIMNI RIVOJLANTIRISHDA
FAN, TA’LIM VA ISHLAB CHIQRISHNING
INTEGRATSIYASI**

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari

(2022 yil 8 aprel)

**ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ, ОБРАЗОВАНИЯ И ПРОИЗВОДСТВА
В РАЗВИТИИ СОВРЕМЕННОГО БИОЛОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

Материалы Республиканской научно-практической конференции

(8 апреля 2022 года)

Jizzax-2022

UDK: 581.5 (09)

BBK: 28.58 G

E-59

“Zamonaviy biologik ta’limni rivojlantirishda fan, ta’lim va ishlab chiqarishning integratsiyasi” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari

Jizzax 2022. – 530 bet.

Tahrir xay’ati:, prof. p.f.d. Sh.S.Sharipov, tahrir hay’ati raisi

b.f.n. dots. Qodirov G‘., tahrir hay’ati o‘rinbosari

dots., b.f.d. (PhD) Azimova D.E.

b.f.d. (PhD). Avalboev O.N.

b.f.d. (PhD). Abdullaeva N.S.

q.x.f.d.(PhD). Ортикова Л.С.

Usanov U.N.

Almamatov J.M.

Sindarov A.O’

To‘plam redaktorlari: b.f.d.(PhD)., dots. Azimova D.E., b.f.d.(PhD). Avalboev O.N., b.f.d.(PhD). Abdullaeva N.S.

Ushbu to‘plam Jizzax davlat pedagogika institutida 2022 yil 8 aprelda bo‘lib o‘tgan Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallaridan iborat.

Ularda flora, sistematika va yuksak o‘simliklar geografiyasi, biologikxilmaxillikni o‘rganish hamda noyob, yo‘qolib borayotgan o‘simlik va hayvon turlarining muhofazasi, o‘simliklar qoplami, resuruslarini o‘rganish, strukturaviy botanika, ekologiya, introduksiya, suv va quruqlik senozlari hayvonlarni o‘rganish, parazitlar va entomokomlekslari shakllantiruvchi, harakatlartiruvchi tadqiqotlarning zamonaviy muammolari bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarning natijalari keltirilgan.

Maqolalar to‘plami ilmiy hodimlar, qishloq xo‘jaligi va suv xo‘jaligi mutaxassislar, oliy va o‘rta maxsus o‘quv yurtlari o‘qituvchi, talabalari hamda tadqiqotchilar uchun mo‘ljallangan.

Mazkur to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’limi vazirligining 2022 yil 7 martdagi 101-F-sonli farmoyishi asosida nashrga tavsiya etilgan.

yuqori bo'lgan. Tajriba va nazorat guruhlar o'rtasidagi farqlarning ishonchlilik darajasi ko'rsatkichi ham yuqori bo'lgan ($p \leq 0,02-0,05$).

Xulosa qilib aytish mumkinki, qorako'l zotli qo'chqorchalarni bo'rdoqiga boqishda ularning mahsuldorligini ko'paytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda ozuqa bazasini mustahkamlash muhim vazifa hisoblanadi. Bu vazifani bajarishda, ratsionlarning energetik va biologik qiymatini oshirishda qo'shimcha ozuqalardan foydalanishning ahamiyati kattadir. Bu maqsadda biostimulyator sifatida probiotiklar, biologik faol moddalar manbai mikrosuvo'tlari, makro- va mikroelementlarni saqlovchi gilmoya hamda sintetik azot saqlovchi moddalardan foydalanish tavsiya etiladi. Ushbu ozuqaviy qo'shimchalarni ilmiy asoslangan me'yorlar va metabolizm qonuniyatlari asosida kompleks holatda foydalanish innovatsion yechim hisoblanib, sohani intensiv rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.Плохинский Н.А. Руководство по биометрии для зоотехников. "Колос". Москва 1969, с. 7-19.
- 2.Томме М.Ф., Модянов А.В., Демченко П.В., Махеев Е.А. Методические указания по разработке типовых рационов для крупного рогатого скота, свиней и овец. ВАСХНИЛ, Москва 1970, с. 65-81.
- 3.Калашников А.П. и др. Нормы и рационы кормления сельскохозяйственных животных //М. Россельхозакадемия, 2003, с. 228-231.
- 4.Хохрин С.Н. Кормление сельскохозяйственных животных. «Колос», Санкт-Петербург 2004, с. 98.

HIMOYALANGAN MAYDONLARDA BODRING YETISHTIRISH

Maxammadiyev Davron Muyassarovich, Hamdamova Umida Umidbek qizi
Jizzax davlat pedagogika instituti

Bodring - himoyalangan maydonlarda yetishtiriladigan asosiy ekin bo'lib, u eng ko'p hosil va daromad beradi. O'zbekistonda bodring issiqxona maydonining 55-57 % ini egallab, yalpi mahsulotining 60 - 62% ini tashkil etadi.

Bodringning nav va duragaylari. Himoya qilingan joyda asalari yordamida changlanadigan, hamda partenokarpik yo'l bilan ko'payadigan nav va geterozisli duragaylari etishtiriladi. Bodringning kichik mevali, asalari changlantiradigan duragaylari yuqori va sifatli mahsulot beradi, biroq sanoat asosida yetishtirilganda uni parvarish qilish uchun katta mehnat talab etgani uchun, yuqori mehnat unumdorligini ta'minlab bo'lmaydi. Bu talabga ko'proq partenokarpik ko'payuvchi duragaylari javob beradi: ekin qalinligini kamaytirish hisobiga bir kishining ish maydonini kengaytirish hamda mehnat sifatini kamaytirish mumkin. Bu uzun mevali duragaylar kichik mevali bodringdan bir qator afzalliklarga ega: ular yuqori hosilli, mevasi yuqori tovar sifatiga ega bo'lib, uzoq vaqt sarg'aymasdan turishi mumkin, chunki ularda urug'i yo'qligi sababli, urug'larni yetilish jarayoni davom etmaydi.

Bir issiqxona xo'jaligida bir vaqtda partenokarpik va asalari tomonidan changla-nadigan duragaylarni yetishtirish tavsiya etilmaydi, chunki asalarilar ochiq fortoch-kadan kirib partenokarpik bodringlarni ham changlaydilar, oqibatda standart bo'lmagan bodringlarning yetilishi ortadi (meva uchida "urug'li bosh" paydo bo'ladi).

O'zbekistonda issiqxona uchun bodringlarning quyidagi geterozisli duragaylari qishki – bahorgi ekishda mevasi o'rtacha kattalik bo'lgan asalarilar tomonidan changlanadigan "Syurpriz-66" va "Manul" (TSXA-211), "Marafon" qish fasli uchun uzun mevali partenokarpik "Sentyabrskiy", "Navbahor", "Sersuv 14", "ToshDAU-70", "Alamir", "Borxan", "Kristina", "Nayl", "Natan (NA 679)", "Orzu F₁", "Safi (NA 9976)" kabi geterozisli duragaylari rayonlashtirilgan.

O'zbekistonda qishki issiqxonalarda bodring kuz-qish, qish-bahor va ekinlar navbatlashuvi oralig'ida o'tkinchi muddatda o'stiriladi.

Kuzgi – qishki muddatda bodring urug'ini issiqxona tuprog'iga ekish orqali yetish-tiriladi.

Bodringning yuqori hosilli qimmatbaho urug'ini iqtisod qilish uchun ko'chat qilib ekiladi. Bunda albatta 8x8x8 va 10x10x10 sm hajmli oziqli kubikdan foydalaniladi. Urug'ni kubikka ekish muddati xuddi tuproqqa ekiladigan vaqt bilan bilan bir xil. Ko'chatni doimiy o'rniga 2-3ta barg chiqarganda o'tqaziladi.

Ekish oldidan namlash uchun sug'oriladi yoki chuqurchalarga suv quyiladi va ko'chat ekiladi, bunda kubikning 3/4 qismi yerga ko'miladi.

Uzbekskiy-740 navi bir qatorlab 80x35 sm yoki ikki qatorlab 80x80/2x35 sm qilib ekiladi, bunda 1 m² ga 4 ta o'simlik joylashtiriladi. Asalari changlatadigan dura-gayni 80x50 sm sxemada ekiladi, 1 m² ga 2-2,5 ta o'simlik joylashtiriladi. Asalari changlaydigan duragayni yetishtirayotganda har 5-6 qatordan so'ng bir qator changlatuvchi navlar ekiladi. Partenokarpik duragaylar oralig'i 1-1,2 m va o'simliklar oralig'i qatorda 45-50 sm qilib ekiladi.

O'simlik baland pushtalarga (30-40 sm) o'tkaziladi, sug'orish esa chuqur egatlar orqali bo'ladi. Ang'ar tipidagi eski issiqxonalarda qatorlarni inshoot ko'ndalangiga bo'ylab, blokli zamonaviy issiqxonalarda uzunasiga ekiladi.

Bodring tik shpalerga bog'lab o'stiriladi. Ko'chat o'tkazilgandan so'ng 3-4 kun o'tgach yoki urug'idan unib chiqqan o'simlik 3 – 4 ta chin bargi chiqqach, ip bilan ko'ndalangiga o'tgan simlarga 2,2 – 2,5 m balandlikdan bog'lab qo'yiladi. O'simlik ipi tuproq yuzasidan 10 – 12 sm balandligida erkin xalqa qilib bog'lab qo'yiladi. Keyinchalik haftasiga bir martadan o'simlikni ip atrofiga aylantirib qo'yiladi. Bunda poya uchi bo'sh qo'yiladi.

Bodringni issiqxonada yetishtirganda o'simlikni changlantirish zarur tadbirlardan biridir. Bodringning mahalliy "Uzbekskiy-740" navida markaziy poyada ko'proq erkaklik gullar, yon poyalarda onalik gullar hosil bo'ladi. Ipga tortib, novdalarining chiqishini tezlashtirish uchun markaziy poya 17 va 20 bargi ustidan yon poyalar 1 va 2 bargdan chilpib tashlanadi. Agar tuguncha bo'lmasa poya to'liq olib tashlanadi. Partenokarpik (Moskovskiy teplichno'y va TSXA-800) va asalari changlaydigan (Syurpriz-66, TSXA-211 va 1043) duragaylarda hosil poyalari chilpilmaydi.

O'simliklarni parvarish qilishda eski barglarini olib tashlab turish kerak bo'ladi, chunki eski barglar kasallik manbaidir. Shuning uchun ularni o'tkir pichoq yoki sekator bilan bandini qoldirmay kesib tashlanadi. Qurigan va bujmaygan mo'ylov-larini doimo olib turish zarur.

Issiqxonada o'sayotgan bodringni changlatish uchun asalaridan (1000 m² maydon-dagi issiqxonaga bir quti) foydalaniladi. Asalari qutisini (asalari uchun tutiladi) noyabr oyida o'rnatiladi. Asalari bo'lmaganda sun'iy changlanadi, bunda changla-tuvchi navlar bilan ona gullar changlanadi. Biroq, bu tadbir ko'p mehnat talab qiladi. Partenokarpik duragaylar uchun changlatgich kerakkina emas, balki u zarar ham qiladi.

Bodringdan kuz-qish muddatida yuqori hosil olish uchun harorat rejimini, namlikni ushlab, o'simlikning mineral va havodan oziqlanishini ta'minlashi kerak.

Noyabr - dekabrda havo va tuproq issiqligi birmuncha tushadi (20-22⁰S gacha). Havo namligi meva tukkuncha 70-75 %, meva tugayotganda 75-80 % bo'lishi kerak.

O'zbekiston issiqxonalarida nisbatan zich tuproqdan foydalaniladi, shu sababli sug'orish kechki paytida egat orqali amalga oshiriladi. Agar yomg'irlatib sug'orish qo'llanilsa, nam tomchilari barglarda uzoq saqlanmasligi uchun uni ertalabki vaqt-larga o'tkaziladi.

Egatlar orqali sug'orish avgust, sentyabr va oktyabr oyining birinchi yarmida har 3-4 kunda o'tkaziladi, bunda sug'orish normasi 10-12 l m² har 5-6 kunda 5-6 l m² ni tashkil etadi. Yomg'irlatib sug'orishda sug'orish tez – tez, biroq kam miqdorda o'tkaziladi. O'simlikni oziqlantirish ikki haftada bir marta o'tkaziladi. Mavsum oxirida sug'orish va oziqlantirish cheklanadi. Havo namligi 70-75 % ga pasaytiriladi.

Qish mavsumida 22 - 24⁰S isitilgan suv bilan sug'oriladi. Oziqlantirish sug'orish bilan bir vaqtda tuproq analiziga asosan o'tkaziladi. Agrokimyo bo'yicha xizmat ko'rsatish tashkiloti bo'lmasa, oziqlantirish har 1,5 – 2 haftada amalga oshiriladi. Bunda, 10 l suvga dori vositalarini solish normasi quyidagicha bo'ladi: meva tukkuncha 10 g ammiakli selitra, 15 g kaliy xlorid va 40 g superfosfat, meva tugayotgan davrda shunga muvofiq ravishda 30, 15, 60 g solinadi. Yorug'lik bilan ta'minlanishi yomonlashishi bilan azotli o'g'itlar miqdori kamaytiriladi, kaliy miqdori ko'paytiriladi. Tuproq doimo vaqti - vaqti bilan yumshatilib turiladi. Yumshatish bilan bir qatorda begona o'tlar yo'qotiladi.

Zamonaviy issiqxonalarda o'simlik karbonat angidrid gazi bilan oziqlantiriladi. Bodringni yetishtirayotganda havoda CO₂ kontsentratsiyasi 0,3-0,6 % bo'lishi maqbul hisoblanadi. Agar havoda CO₂ gazi bo'lmasa, go'ngdan foydalaniladi, uni 4-5 m hajmli o'raga solinadi. Qishki - bahorgi navbatlash O'zbekistonda kuzgi - qishki navbatlashdan so'ng boshlanadi, bunda avval pomidor, so'ng bodring yetishtiriladi. Erta muddatlarda ekinlarning yuqori hosil berishini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

To'rt va beshta haqiqiy bargga ega bo'lgan 30 kunlik bodring ko'chatini ekishning qulay muddati yanvarning birinchi yarmi hisoblanadi. Bunda ekin hosili martning o'rtalarida pishib yetila boshlaydi.

Yuqori sifatli ko'chatlar olish uchun urug'lar dekabr boshlarida, 8x8 va 12x12 sm hajmli oziqli tuvakchalarga ekiladi.

Yuqori sifatli ko'chat yetishtirish uchun ko'chat ekiladigan issiqxonani qurish maqsadga muvofiq, chunki bu yerda kerakli mikroiklimni yaratish, yosh ko'chat-larga kerakli parvarishni o'z vaqtida qilish mumkin. O'simlikni ekishdan so'ng egat bo'ylab yoki yomg'irlatib sug'orish sistemasi orqali 2-3 daqiqa davomida iliq suv (14-200) bilan sug'oriladi.

Uzbekskiy-740 navi uchun 80x80/2x40-50 sm li ekish sxemasi tavsiya qilinadi. Ko'p bargli bodringning boshqa duragaylari kattaroq oziqlanish maydonini talab etadi, bunda qatorlar oralig'i 90 sm, o'simliklar oralig'i 60 sm bo'lishi yoki 80x80/2x60 sm yoki 90x90/2x60 sm li sxemada ekilishi kerak.

Partenokarpik ko'payadigan duragaylar yanada katta oziqlanish maydoniga muhtoj: ya'ni 2-3 o'simlikka 1 m² (qatorlar oralig'i 1-1,2 m, o'simliklar oralig'i 2-3 o'simliklar oralig'i 45-50 sm) yer zarur.

Qishki - bahorgi muddatda bodring ko'chati bir poyali qilib o'stiriladi. Uzbekskiy-740 navida bosh poyani 10-12, 15-17 bargi yuqorisidan chilpib tashlanadi. Bosh poyani chilpish yon poyalarning o'sib chiqish va ularda meva tugunchalari hosil qilishni ta'minlaydi. Yon poyalarda tugunchalar hosil bo'lgandan so'ng 1-2 barg-lari yuqorisidan chilpiladi. Issiqxonada o'stiriladigan bodringning boshqa duragay-lari kuz - qishdagi kabi shakl berib o'stiriladi.

Qish - bahorgi shakl berib o'stirishda o'simliklar kuchli bo'lib rivojlanadi, shuning uchun suv - oziq rejimi nihoyatda yaxshi bo'lishi kerak. Harorat ko'tarilishi va yorug'lik ko'payishi bilan tez - tez sug'orish hamda oziqlantirib turish kerak (ayniqsa, mart, aprel, may oylarida).

O'simliklar meva tukkunicha meva tugish davridagiga qaraganda haroratni bir necha daraja past saqlash kerak. Aks holda o'simliklar poyasi ingichka, yon shox-lari nimjon bo'lib o'sadi.

Quyoshli kunlar boshlanguncha har 4-5 kunda 7-8 l m² normada egatlab sug'orilishi kerak. Quyoshli kunlarda esa, tez-tez, ya'ni kun oralatib sug'oriladi. Sug'orish normasi 10 - 12 l m² gacha oshiriladi. Dastlab har 2-3 kunda bir marta, keyin har kuni yomg'irlatib sug'oriladi. Sug'orish me'yori 3-5 l m². Mineral o'g'itlar tuproq analizi natijalariga mos ravishda erni sug'orish bilan bir vaqtda solinadi. Agroximiya xizmati bo'lmagan joylarda o'simliklar har 10-12 kunda mineral va organik o'g'itlar solib qo'shimcha oziqlantiriladi. Bunda 1 m² maydonga tarkibida 10g ammiakli selitra, 15g kaliy xlorid, 40g superfosfat bo'lgan 10 l eritma beriladi. Hosil tugilishi davrida mineral o'g'itlar normasi: 30g ammiakli selitra, 15 g kaliy xlorid va 60 g superfosfatgacha oshiriladi. Organik o'g'itlar bilan oziqlantirish uchun 1:8 yoki 1:10 hisobida sharbat tayyorlanadi.

Yerni doim yumshatib, begona o'tlardan tozalab turiladi.

O'tkinchi muddat - O'zbekiston issiqxonalarida sabzavotlar yetishtirishdagi muhim bosqichdir, chunki yilning eng qiyin (ya'ni qishki) oylarida tarmoqda xilma-xil sabzavot mahsulotlari yetishtiriladi. O'tkinchi, ya'ni kuz-qish-bahordagi muddat uchun "Moskovskiy teplichno'y", "Toska" kabi asalarilar yordamida

changlanadi-gan, "TSXA-211", "TSXA-1043", "Stella", "Katya", "Aelita", "Pikobella" singari partenokarpik duragaylarni ekish maqsadga muvofiqdir.

Kubiklarga ekiladigan eng qulay muddat oktyabrning boshlanishi, ko'chirib o'tqaziladigan vaqti noyabrning boshlari hisoblanadi. Bunda o'simliklar siyrak, ya'ni qator oralarini 1,6 m dan qilib, seksiyalar oralig'i 6,4 m, har seksiyaga to'rt qatorlab ekiladi.

O'tkinchi muddatda partenokarpik duragaylarga quyidagicha shakl beriladi. Tupning pastki 4 ta bo'g'imidagi gullar va yon poyalar olib tashlab, bosh poyadagi 7-8 ta meva (mayda mevalilarda), uzun mevalilarda 6 ta meva qoldiriladi. Ikkinchi tartib poyalari faqat asosiy poyaning mevasi yo'q bo'g'implarida qoldiriladi va ikkinchi bargi tagidan chilpiladi. Asosiy poyasi shpaler (simbag'iz) dan yuqorida 2-3 bargi yuqorisidan chilpiladi, hosil bo'lgan 2-3 ta yon novdasini bog'lab, pastga osiltirib qo'yiladi: ularning bo'yi bir metrga yetganda uchi chilpiladi. O'tkinchi muddatda partenokarpik duragaylarga quyidagicha shakl beriladi. Mayda mevali navlarda 7-8 ta, uzun mevalilarda (Toska tipida) 4 ta meva qoldiriladi. Faqat mevasi yo'q bo'g'implarida ikkinchi tartib poyalar qoldirilib, ular ham 2-bargi yuqorisidan chilpiladi. Asosiy poyasi shpaler sim bag'azdan yuqorida 2-3-bargi yuqorisidan chilpiladi, hosil bo'lgan 2-3 ta yon novdasini bog'lab, pastga osiltirib qo'yiladi, bo'yi bir metrga yetganda uchi chilpiladi. Ana shunda ko'p meva tugildi, uning tovarlilik, hosildorligi ortadi, mevalar yetilishi tezlashadi.

Bodringni parvarish qilishda iqlim sharoiti hisobga olinadi. Yanvarning o'rtalariga-cha yorug'lik bir oz yetishmasligi seziladi, keyin normal holatda bo'ladi. Shuning uchun issiqxonalarda harorat, tuproq va havoning namligi oshiriladi, mineral oziqlar ko'proq beriladi.

Barcha muddatlarda bodring yetishtirishda zararkunanda (o'rgimchakkana, shira, oqpashsha, tripslar) va kasalliklar (un-shudring) ga qarshi kurash olib boriladi, vaqti - vaqti bilan kimyoviy va biologik chora-tadbirlar amalga oshiriladi.

Qishki issiqxonalarda bodring yoppasiga hosilga kirganda haftasiga 2-3 marta teriladi. Bodring gullaganidan to mevasi pishib yetilgunicha yorug'likka va naviga qarab 10-20 kun o'tadi. Bodring mevasi mazkur nav uchun o'rtacha vaznda bo'l-ganda, ya'ni asalarilar yordamida changlanadiganlari 200-250g, partekarpiklar 250-350 g bo'lganda teriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Azimov B.J., Bo'riev I.Ch., Azimov B.B. "Sabzavot ekinlari biologiyasi". T. "O'zbekiston milliy entsiklopediyasi". 2001. 219 bet.
2. Андреев Ю.М. Овощеводства. М., ПрофОбрИздат., 2002. 256 с.
3. Atabayeva X.N., Umarov Z.-«O'simlikshunoslik (amaliy)»-T.Mil.ens. 2004 y. 227 b
4. Abbosov A. M. Sabzavot va poliz ekinlarini tavsiya etiladigan navlari va etishtirish texnologiyasi bo'yicha tavsiyanoma. T., 2006.
5. T.E.Ostonaqulov, V.I.Zuyev., O.Q.Qodirxo'jayev. Sabzavotchilik. T – 2009 43-42 bet
6. Qodirxo'jaev O., Muhamedov M. M. Sabzavot ekinlari etishtirish texnologiyasi: M. matn. T.: 2000.

QOVOQDOSHLAR OILASIGA MANSUB O'SIMLIK NAVLARINING BIOLOGIK AHAMIYATI

**Mustafaqulova D.I, Esanqulova D.S, Ismatullayev O, Mansurova F.X.
Jizzax davlat pedagogika instituti**

O'zbekiston Respublikasi taraqqiyotining bozor munosabatlariga o'tish davrida barcha yetishtirilayotgan qishloq xo'jalik mahsulotlarini jahon bozoritalablariga javob beradigan darajada sifat ko'rsatkichlariga ega bo'lishini taqazo etadi. Endilikda qishloq xo'jaligining barcha sohalarida islohotlar o'tkazilib, mahsulot yetishtirishga katta ahamiyat berilmoqda. Polizchilik qishloq xo'jaligining qovun, tarvuz, qovoq yetishtiriladigan tarmog'i sanaladi.

Respublikamizda poliz maxsulotlari yetishtirishni yanada ko'paytirish, sifatini yaxshilash va uning nobudgarchiligini kamaytirish hisobiga aholini shu mahsulotlarga bo'lgan talabini qondirish ko'zda tutilgan. Aholi jon boshiga yetarli miqdorda qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish va iste'mol qilish bo'yicha eng rivojlangan davlatlar qatoriga olib chiqish respublikada olib borilayotgan agrar siyosatning negizi hisoblanadi.

O'zbekistonda qishloq xo'jalik ekinlari orasida poliz ekinlari muhim ahamiyat kasb etadi. Salomatlik va gigiyena sohasi olimlarning hisoblariga qaraganda jon boshiga har yili 25-35 kg dan poliz maxsulotlari iste'mol qilinishi lozim ekan. Aholi jon boshiga yil davomida poliz maxsulotlarini ishlab chiqarish esa hozirgi kunda 15-18 kg ni tashkil etmoqda. Bu tavsiya etilgan oqilona me'yordan 10-17 kg kam demakdir. Bunday ko'rsatkichga erishish uchun O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi tomonidan "Poliz mahsulotlarini yetishtirish hamda ularni kompleks qayta ishlash jarayonini 2004-2010 yillarda takomillashtirish" dasturi ishlab chiqilgan.

Shuningdek, 2006 yil 11 yanvarda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Meva-sabzavotchilik va uzumchilik sohasini isloh qilish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori bu sohaning rivojiga zamin yaratdi. O'zbekiston Respublikasida nafaqat poliz ekiladigan maydonlar hajmini, balki ularning hosildorligini muttasil oshirib borish lozim va bu bozorda issiqxonalarda sabzavot yetishtirishga alohida e'tibor berish talab etiladi.

Qovun-qovoqdoshlar oilasiga mansub o'simlik bo'lib, poyasi uzunligi 2,5-3 metrdir; ko'ndalang kesimi yumaloq qirrali bo'lib, barglari yaxlit ko'rinishga ega bo'ladi va orqa tomoni tuklangan bo'ladi. O'simlikning ildizi o'q ildizli bo'lib, 60-100 sm chuqurlikda joylashgan bo'ladi, tarqalish diametri 2-3 metrga yetadi. Bundan tashqari o'simlikda yon ildizlari xam mavjud bo'lib, yon ildizchalarining soni 9-12 tagacha bo'ladi. Aksariyat o'simlik gullari 2 jinsli bo'lib, ular chetdan changlanish xususiyatiga ega.

Qovunning dumaloq shaklli navlarida otalik va germafrodit gullari ko'proq bo'lsa, uzunchoq mevali navlarda esa otalik va onalik gullari shakllanadi. O'simlikda onalik gullari ayrim joylashadi, otalik gullari bir nechtadan to'pgul hosil qilishi bizga ma'lum. Gul barglari besh bargli bo'lib, ularning gul kosachasi

МУНДАРИЖА

1-шўъба. Замонавий биологиянинг муаммолари ва истикболлари		
1	Ортиков Э. КЎҲИТАНГ БОТАНИК-ГЕОГРАФИК РАЙОНИДА ТАРҚАЛГАН <i>IRIS RUDOLPHII</i> ТУРИНИНГ ЯНГИ АНИҚЛАНГАН ТАРҚАЛИШ ХУДУДЛАРИ.....	6
2	Авалбаев О., Абилқосимов О., Элмуродов Б., Тошпўлатов О. <i>FERULA HELENAE</i> РАКНМАНКУЛОВ ЕТ МЕЛИБАЕВ ТУРИНИНГ ОНТОГЕНЕЗИ.....	9
3	Narmatov R. JIZZAX VILOYATI SANGZOR VODIYSI HUDUDIDA O'SUVCHI VA'ZI EFEMER O'SIMLIKLAR.....	13
4	Kanatbayeva T. TABIIY SUV HAVZALARIDA BALIQLARNING OZIQLANISHI.....	15
5	Muzaffarova S., TURKISTON TOG' TIZMASIDA TARQALGAN FANEROFIT O'SIMLIKLAR.....	16
6	Ражамуродов З., Бахриллаева М. КАДМИЙ АЦЕТАТ ТУЗИНИНГ ҚУЁНЛАР ҚОНИНИНГ АЙРИМ КЎРСАТКИЧЛАРИГА ТАЪСИРИ.....	19
7	Узакова Д., Умурзакова З. Семенное размножение альбиции ленкоранской (<i>Albizia julibrissin</i> Durazz.) в условия ботанического сада СамГУ.....	22
8	Дониёрова Б., Расулова З., Умирзокова О., Холикова М. <i>SILYBUM MARIANUM</i> (L.) GAERTN. НИНГ ФЕНОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ.....	25
9	Usanov U. Ravshanqulov T. <i>FERULA KO'HISTANICA</i> O'SIMLIGIGA UZUNBURUN QO'NG'IZLARNING ZARARI.....	28
10	Teshayeva D. KUZGI BUG'DOY NAVLARI VA SHO'R STRESSI.....	30
11	Usanov U., Murodova E. CHUMOLI IJTIMOIIY MAVJUDOT.....	33
12	Болтаева З., Норбоева У. ГЎЗАНИНГ СТРЕССОРЛАРГА ЧИДАМЛИЛИГИ ХУСУСИДА.....	35
13	Azimova D., Ochilov A. JIZZAX VILOYATIDA KACHIMSIMON ETMAK - <i>ALLOCHRUSA GYPSOPHILOIDES</i> REGEL TURINING FLORADAGI O'RNI.....	37
14	Nomozova Z., Rasulova Z., Nematov Sh., Sherkulov M. BIOCHEMICAL COMPOSITION AND IMPORTANCE OF <i>CYNARA SCOLYMUS</i> L.....	40
15	Ҳахуаев В. ҚО'СНҚОРЛАРНИ БО'РДОҚИГА БОҚИШДА РАТСИОННИНГ BIOLOGIK QIYMATINI OSHIRISH.....	41
16	Махаммадиев Д., Ҳамдамова У. ҲИМОЯЛАНГАН МАЙДОНЛАРДА БОДРИНГ YETISHTIRISH.....	44
17	Mustafaqulova D., Esanqulova D., Ismatullayev O, Mansurova F. QOVOQDOSHLAR OILASIGA MANSUB O'SIMLIK NAVLARINING BIOLOGIK AHAMIYATI.....	49
18	Azimova D., Mustafaqulova O'. JIZZAX VILOYATIDA TARQALGAN <i>BROMUS</i> L. TURKUM TURLARI BIOLOGIYASI.....	51
19	Azimova D., Berdiqulova N., <i>INULA</i> L. TURKUM TURLARI VA SHIFOBAKSHLIK XUSUSIYATLARI.....	53
20	Д.Э.Азимова, М.Шарипова, М.Ғ.Алимов, Ш.Ф.Турамуродов. НУРОТА ТИЗМАСИДА ТАРҚАЛГАН ЎЗБЕКИСТОН ЭНДЕМ ЎСИМЛИК ТУРЛАРИ.....	55
21	Д.Э.Азимова, М.Шарипова, М.Ғ.Алимов, Ш.Ф.Турамуродов. NUROTA TIZMASIDA TARQALGAN EREMURUS L TURKUM TURLARI.....	58
22	Soatova D. SUTLAMA O'SIMLIGINING FOYDALI XUSUSIYATLARI.....	60
23	Azimova D., Doniyorova Sh., Aliyeva N. JIZZAX VILOYATIDA TARQALGAN <i>BUNIAM</i> TURKUM TURLARI.....	63
24	Дониёрова Б., Расулова З., Неъматов Ш., Шерқулов М. <i>SILYBUM</i>	65